

Prof. dr Tanja Mišćević
FPN, Beograd

Obaveze prema Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici u daljem procesu evropske integracije Srbije

Apstrakt

Iako prvenstveno zahteva ekonomsku integraciju, Evro-pska unija u svojoj Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici od budućih članica traži i usklađivanje sa pravilima koja postoje u ovoj oblasti. Sadržina, koncept i logika ovih pravila veoma je raznorodna, zasniva se i na standardima i na političkim kriterijumima, ali i na međunarodnim i regionalnim sporazumima i aranžmanima. Zbog toga je veoma važno razumeti i samu logiku ove zajedničke politike EU i obaveze koje iz nje proističu, i to pre nego što Srbija dobije datum za otvaranje pregovora o članstvu u Uniji

Dodeljivanje Nobelove nagrade za mir Evropskoj uniji, koja ovih dana izaziva velike i oprečne komentare, izuzetna je prilika da se malo bavimo glavnim razlogom zašto je Nobelov komitet smatrao da je upravo EU zaslužila ovu nagradu. Navedeni razlog jeste promovisanje mira ne samo u Evropi, a naročito procesa pomirenja među evropskim državama nakon Drugog svetskog rata. Time su nas podsetili da je proces evropske integracije, koji je danas dostigao svoj vrhunac u okviru Ekonomske i monetarne unije, u osnovi ideja uspostavljanja i održavanja mira u Evropi. Šumanova deklaracija, kao ideja i plan Žana Monea, imala je cilj da postepeno donese mir Evropi i da spreči mogućnost daljih sukoba vodećih evropskih država, te je osnovni razlog za postojanje „evropskog projekta“ bio izgradnja prostora gde će glavnu ulogu imati mir i demokratija (Vaskonselos, 2009: 15). Osnovni instrumenti za ostvarivanje ovog cilja utvrđeni su kao instrumenti „meke moći“ (*soft power*) – postupno kreiranje zajedničkog tržišta, koje će obezbediti nesmetano kretanje robe, kapitala, usluga i radne snage, čime će sukob među državama biti gotovo nemoguć. Politička integracija, *Finalité European*, ostavljena je za kasnije faze integracije, mada su pokušaji (preuranjeni) postojali već 1953. godine, u okviru ideje Evropske odbrambene zajednice. Međutim, tek krajem 1998. godine u Sen Malou (Francuska), Velika Britanija i Francuska potpisale su Deklaraciju kojom se saglašavaju da ujedine svoje snage i da započnu formiranje odbrambene politike Evropske unije. Već tada su svi bili svesni da će to biti dugotrajan i ne baš lak put. Osnovni cilj ovih, ali i drugih članica Unije bio je da, nakon neuspeha tokom devedesetih godina (raspad SFRJ), nastoje najpre da spreče, a zatim i reše krizu u svom regionu i tako pokušaju da konačno obezbede autonomiju i kredibilitet za vojnu saradnju država EU.

Specifičnosti Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike kao zajedničke politike EU

Od uvođenja u osnivačke akte EU putem usvajanja Sporazuma iz Amsterdama (1997. godine), tadašnja Evropska bezbednosna i odbrambena politika čini sastavni deo drugog stuba EU Zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Zapravo, predstavljala je neophodni element za ostvarivanje spoljne politike koju je Evropa gradila nakon završetka Hladnog rata.

Čini se da u ovom momentu ne postoji značajnija zajednička politika koja okupira pažnju članica Unije na način na koji to čini rasprava o bezbednosnoj i odbrambenoj politici. Sporazumom iz Lisabona (decembar 2009) u ovoj oblasti su učinjene najveće promene i time, za duže vreme, zaokružene pravne osnove na kojima EU može da gradi sopstveni identitet i sopstveni sistem, koji će igrati značajnu ulogu u svetu, pre svega u odgovoru na globalne i regionalne izazove. U Ugovoru o Evropskoj uniji, kao delu Lisabonskog ugovora, najrelevantnije odredbe o spoljnim poslovima Unije sadržane su u naslovu V Ugovora o EU. Ovaj naslov je dopunjen dvama novim poglavljima – prvi čine Opšte odredbe o spoljnim aktivnostima Unije, a drugi čine Posebne odredbe (čl. 23 do 46) o Zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici (*Common Foreign and Security Policy*, CFSP). U delu koji se odnosi na spoljne aktivnosti Unije, definisani su i principi i opšti ciljevi Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (*Common Security and Defence Policy*, CSDP). U drugom, novom poglavlju, povećan je broj članova koji regulišu oblast ranije Evropske, danas Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike, koja se sada izdvaja u posebnu pravnu celinu.

Ranije zajedničke strategije, zajedničke pozicije i zajedničke akcije zamenjene su odlukama kao osnovnim pravnim instrumentom Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (član 25 Ugovora o EU). Ipak, Evropski savet zadržava pravo da donosi formalne odluke kojima se identifikuju strateški interesi, ali je pravna forma ovih opredeljenja sada u formi odluka (Vitman, 2008). Kao jedno od najinteresantnijih obeležja ove politike zadržava se mogućnost konstruktivne uzdržanosti (*constructive abstaining*) od glasanja, čime se omogućava donošenje odluka i kada se pojedine države u potpunosti ne slažu ili nisu spremne da učestvuju u aktivnostima Unije.

Time je potpuno jasno da je CSDP, kao uostalom i spoljna politika EU, potpuno različita od svih ostalih politika Unije. Specifične odredbe o spoljnoj politici i zajedničkoj bezbednosti ukazuju na to da aktivnosti Unije na međunarodnoj sceni počivaju na načelima, usklađuju se sa ciljevima i vode se u

skladu sa opštim odredbama o spoljnoj politici Unije (prema članu 23 Ugovora o EU). Nadležnosti Unije u oblasti spoljne i bezbednosne politike pokrivaju sve oblasti spoljne politike, kao i sva pitanja koja se odnose na bezbednost Unije, uključujući u to i postepeno utvrđivanje politike odbrane koja može voditi zajedničkoj odbrani. Isključeno je usvajanje akata koji imaju zakonodavni karakter, te Sud pravde Evropske unije nema nadležnosti u vezi sa odredbama koje se odnose na ovu oblast. Evropski parlament i Komisija u ovoj oblasti imaju specifične uloge utvrđene osnivačkim ugovorima. U okviru načela i ciljeva iz svoje spoljne aktivnosti, Unija vodi, utvrđuje i sprovodi spoljnu politiku i zajedničku bezbednost, koja se zasniva na razvoju uzajamne političke solidarnosti država članica, na identifikovanju pitanja od opšteg interesa i na realizaciji visokog stepena konvergencije akcija država članica (član 24).

Takvo uređenje ove politike rezultat je dogovora između država članica, ali ono što je posebno zanimljivo za državu koja želi da postane članica EU jeste kako se uskladiti sa obavezama u ovom segmentu delovanja Unije. Ovde nije reč o tome kako prihvatiti tehničke standarde koji, na primer, postoje u oblasti poljoprivrede ili trgovine, jer zapravo EU i nije razvila takve standarde u oblasti odbrane i bezbednosti (ili, da budemo precizni, nije razvila previše takvih standarda). Dodatno, neophodno je da neke obaveze iz ove zajedničke politike budu usvojene i sprovedene u ranim fazama integracije, kao što je politički princip demokratske i civilne kontrole sektora bezbednosti, dok neke mogu čekati kasnije faze pristupanja Uniji.

Republika Srbija, kao država koja želi da što pre dobije datum otvaranja pregovora za članstvo u EU, mora biti svesna šta je u tom smislu čeka od procesa evropske bezbednosne integracije. Neki od ovih uslova već su bili predmet reformi i ocena Evropske komisije, ali neki od njih (zapravo, najveći broj zahteva ili obaveza) biće otvoreni tokom pregovora, kada bude otvoreno pregovaračko poglavlje 31, koje se odnosi na Zajedničku spoljnu, bezbednosnu i odbrambenu politiku.

Prva grupa obaveza – politički kriterijumi

Opšta obaveza svake od budućih članica EU jeste poštovanje evropskih vrednosti, u koje svakako treba ubrojati i opštu demokratizaciju i zabranu diskriminacije. Svakako najznačajniji zahtev u ovom smislu u oblasti bezbednosti jeste civilna i demokratska kontrola snaga bezbednosti (oružanih snaga, policije i bezbednosnih službi, civilnih i vojnih). Ova se obaveza smatra demokratskom tekovinom razvijenih evropskih društava, a time postaje i politički kriteri-

jum za svaku državu koja želi da postane članica EU. Pravna osnova za ovakvu kontrolu u Srbiji je ustanovljena i ustavnim odredbom prema kojoj su oružane snage pod demokratskom i civilnom kontrolom, a Skupština mora odobriti njihovu upotrebu van granica države. Ove odredbe su dalje razrađivane u okviru zakona (Zakon o vojsci, o odbrani, o osnovnim načelima osnivanja službi bezbednosti, o VOA i VBA, o upotrebi vojske u multinacionalnim operacijama i drugim), u okviru stratejskih dokumenata (Strategije odbrane, nacionalne bezbednosti), kao i u okviru Odluke o ukidanju obaveznog služenja vojnog roka. Slično je urađeno i u oblasti policije, usvajanjem Zakona o policiji i strategiji razvoja MUP-a za period 2011–2016. godine. Iako je odgovarajuća, zakonska osnova ima mnogo prostora i za poboljšanja u ovom segmentu, pre svega u smislu jačanja sektora za internu kontrolu MUP-a i sektora za sprečavanje korupcije. Naročito veliku zabrinutost izazivaju istražne aktivnosti bezbednosnih službi, jer mogu da kontrolišu obaveštajni materijal koji se koristi u krivičnim istragama.

Međutim, ključnu ulogu u demokratskoj i civilnoj kontroli ima Narodna skupština i njeni nadležni odbori za odbranu i unutrašnje poslove i za nadzor službi bezbednosti. Prema oceni Evropske komisije iz mišljenja za status kandidata¹ i najnovijeg Izveštaja o napretku za 2012. godinu,² ključni problem i slabost skupštinskog nadzora jeste nedostatak resursa, stručnosti i kvalifikovanog osoblja. Ovakvo ograničenje onemogućava da u okviru svoje nadležnosti na pravi način odgovore na zadatke, te je njihov rad uglavnom reaktivan i ograničen na periodična i rutinska saslušanja. Tako će, u svim narednim fazama naše integracije, ovo pitanje i dalje biti predmet analize Evropske komisije i zahtevati angažovanje ne samo Skupštine, već i nadležnih ministarstava i službi, što nikako ne sme biti zanemareno.

Još jedno pitanje ima veliki značaj za političke kriterijume, a vezano je za opšte pravilo o nediskriminisanju i, naravno, ima svoje značajno mesto i u sektoru bezbednosti. To je pitanje položaja žena u uniformi. U ovom segmentu ne postoji standard niti u EU, niti pak u NATO, ali ovo jeste opšti pravac demokratizacije i korišćenja svih raspoloživih kapaciteta. Zato se kao veoma važno pitanje preporučuje implementacija Rezolucije Saveta bezbednosti UN 1325, koja se bavi ženama u oblasti bezbednosti u sukobima, ali i u mirnodopskim uslovima. Napomin-

¹ <http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/misljenje_kandidatura/misljenje_ek_2011.pdf>

² <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/sr_rapport_2012_en.pdf>

jemo da obaveza sprovođenja u ovom slučaju ne postoji, ali činjenica da je na osnovu ove Rezolucije Srbija 2011. godine usvojila Nacionalni akcioni plan i uspešno započela sa njegovom implementacijom, predstavlja elemenat proaktivnosti koji se veoma ceni u procesu evropske integracije.

Druga grupa obaveza – direktne obaveze u oblasti odbrane i bezbednosti

Nekoliko je segmenata koje pokriva pregovaračko poglavlje 31, a svi ovi segmenti veoma su raznorodni. Moguće je posmatrati ih kao obaveze vezane za trgovinu naoružanjem i vojnom opremom, multisektorske obaveze vezane za ovu trgovinu, zabranu proliferacije oružja za masovno uništenje, ali i unapređenje namenske industrije i istraživanja u ovoj oblasti i, konačno, doprinos misijama EU.

Kao prevashodno ekonomska integracija, EU je veoma zainteresovana i za trgovinu naoružanjem i opremom, ali se u ovom slučaju suočava sa oskudnom legislacijom na međunarodnom nivou, kao i složenim i često suprotstavljenim pravilima koja postoje na regionalnom i nacionalnom nivou. Rešenje za ovo pitanje Unija vidi u usvajanju sporazuma o trgovini naoružanjem, o čemu su se vodili razgovori tokom juna 2012. godine, i to na osnovu izveštaja Generalnog sekretara UN.³ EU u ovom momentu podržava rad na izradi sporazuma o trgovini naoružanjem, sa osnovnim ciljem da se definišu standardi uvoza, izvoza i prometa naoružanja.⁴ Sa druge strane, članice EU naglašavaju značaj koherentnog i efikasnog sistema kontrole ugovornih strana, a akcenat se stavlja na sistem izdavanja dozvola, poboljšanje kontrole na granicama i nadzor nad prometom naoružanja, povećanje transparentnosti registra naoružanja i pomoći državama u borbi protiv ilegalne trgovine naoružanjem. Naravno, kako su ovo pregovori u okviru UN-a, oni će i za Srbiju, kao članicu svetske organizacije, biti obaveza i bez pritiska Unije. U ovom momentu, Srbija takođe ima obavezu dostavljanja podataka UN Registru konvencionalnog oružja, što ona redovno čini.⁵

Sprečavanje krijumčarenja naoružanja, ali i sprečavanje širenja nelegalnog oružja i opasnih materija sastavni je deo i drugog segmenta pitanja vezanih za trgovinu oružjem u okviru pregovaračkog poglavlja 31, koje se odnosi na trgovinu robom dvostruke

³ <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/62/278%28Part%20I%29>

⁴ <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:152:0014:0014:EN:PDF>>

⁵ Izveštaj Srbije za 2011. godinu. <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/66/127>

namene. Kako je ova roba i u opštem režimu u kome važe pravila konkurencije, primena odredaba veoma je strogo kontrolisana. Osnovni propis jeste uredba Saveta⁶ iz 2009. godine, koja definiše robu dvostruke namene kao predmete koji mogu biti upotrebljeni u civilne i vojne svrhe, uključujući u to i kompjuterske programe i tehnologiju. Izvoz ove robe na teritoriju države koja nije članica EU podleže izdavanju posebnih izvoznih dozvola (preciznije određeno aneksom uz ovu uredbu), koje su neophodne i u slučaju kada je reč o izvozu u državu koja je pod embargom UN-a ili OEBS-a. Obaveza traženja izvoznih dozvola postoji i ako je reč o izvozniku koji je posrednik, a ne o državnom preduzeću, s tim što država u odnosu na njih može svojim propisima proširiti kontrolu koju ova uredba ustanovljava. Takođe, država može proširiti potrebu izdavanja izvoznih dozvola i na druge robe ukoliko je to potrebno zbog javne bezbednosti ili zaštite ljudskih prava, a o tome mora obavestiti Evropsku komisiju.

Izvozne dozvole izdaje nadležna institucija države u kojoj je izvoznik ili posrednik registrovan, što znači da takva institucija u državi mora postojati i biti u stanju da izdaje dozvole. Ova institucija dodatno mora pratiti i listu proizvoda dvostruke namene, za koje dozvolu izdaje sama EU (lista je definisana Aneksom II ove uredbe), jer za njih države nisu nadležne. Takođe, postoji mogućnost da druga članica zahteva da dozvola ne bude izdata, zbog važnih bezbednosnih interesa.

Najozbiljniji zahtev u ovom segmentu, ali i najveća manjkavost koja u ovom momentu postoji u Srbiji i na koju u narednom periodu treba naročito obratiti pažnju, jesu pravila o izvozu vojne tehnologije i opreme. Zajednički stav Saveta 944/2008/CFSP, kojim se definišu zajednička pravila o kontroli izvoza vojne tehnologije i opreme, zamenjuje režim Pravilnika o izvozu naoružanja, koji je u EU funkcionisao od 1998. godine i koga se pridržavala i Srbija. Izmena koju donosi zajednički stav Saveta iz 2008. godine, pokušava da usavrši postojeće instrumente u sistemu kontrole izvoza naoružanja, jer ih proširuje i na usluge posrednika, pitanja tranzita i transakcija, kao i na oblast transfera tehnologije. Kriterijumi koje je neophodno ispuniti u procesu izdavanja izvoznih dozvola ponovljeni su, a insistira se na nastavku redovnog izveštavanja, kao i na usvajanju Zajedničke liste vojne opreme EU, kao referentnog dokumenta i za tumačenje embarga na izvoz naoružanja.

Iako prihvata Zajedničku listu vojne opreme, Srbija nije prihvatila ovaj Zajednički stav Saveta, tako da će to biti veoma važan segment budućih reformi i usklađivanja u ovoj oblasti.

⁶ Uredba Saveta EC428/2009

Dva vrlo važna međusektorska pitanja u bliskoj su vezi sa trgovinom naoružanjem i vojnom opremom, ali i sa pitanjima odbrane i bezbednosti. Prvo je pitanje javnih nabavki u oblasti odbrane i bezbednosti,⁷ kojima se regulišu nabavke naoružanja, vojne opreme, radova i usluga u oblasti bezbednosti i odbrane. Ovom direktivom članice EU postale su obavezne da raspišu javni konkurs (tender) na nivou EU za sve ugovore snabdevanja ili usluga koji prevazilaze 412.000 evra, odnosno 5 miliona evra za ugovore o izvođenju radova. Dva su razloga za ovakav zahtev: prvo je pitanje interoperabilnosti evropskih snaga (ista oprema i zajedničko delovanje), a drugo je vezano za potrebu zaštite podataka na nivou Unije. Od ovakvog načina ugovaranja nabavki i radova članica EU može odstupiti samo ako dokaže da to može ugroziti njene bitne bezbednosne interese (što potvrđuje i Lisabonski sporazum u članu 346), ali je takvo izuzeće pod kontrolom Evropske komisije i Suda pravde.

Zaštita podataka ima veoma visoko mesto u sistemu odbrane i bezbednosti EU, i to ne samo zbog javnih nabavki. Način postupanja sa tajnim podacima i određivanje pravila za njihovo korišćenje utvrđivanjem minimalnih standarda bezbednosti (personalne i fizičke), definisan je odlukom Saveta EU.⁸ Tajni podaci, u skladu sa ovom odlukom, određeni su kao svi podaci i materijali koji imaju bezbednosnu kvalifikaciju EU, za čiju zaštitu je, na nivou EU, zadužen Generalni sekretarijat Saveta i čije neovlašćeno otkrivanje može da izazove različiti stepen štete za Uniju ili njene članice.

U oblasti zaštite tajnih podataka obaveze Srbije počele su zaključivanjem Sporazuma o uključivanju u misije EU,⁹ prema kome je Srbija prihvatila način zaštite i obezbeđivanja tajnosti, koji je u skladu sa pravilima Unije. To, sa druge strane, podrazumeva i postojanje celokupne strukture koja je za ostvarivanje ove obaveze neophodna, naročito u slučaju učestvovanja u misijama održanja mira u EU. Kako je ovakvu strukturu teško postići u kratkom roku, do njenog potpunog ustanovljenja problemi u pristupu tajnim podacima regulišu se u skladu sa Sporazumom o bezbednosnim procedurama za razmenu tajnih podataka, koji predviđa tehničke aranžmane za svako pojedinačno uključivanje vojnika, policajaca ili civila u ove misije EU.

⁷ Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta 2009/81/EC, July 13th 2009.

⁸ Council Decision 2011/292/EU, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:141:0017:0065:EN:PDF>>

⁹ Sporazum o uspostavljanju okvira za učešće Republike Srbije u operacijama EU za upravljanje krizama, član 4, <<http://www.parlament.gov.rs/akti/doneti-zakoni/usazivu-od-11-juna-2008.1526.html>>

Treba posebno naglasiti da veoma važno pitanje za odbrambenu industriju Srbije predstavlja stvaranje svih uslova za učešće na tenderima u Uniji, za koje je, kako je naglašeno, potrebno poštovanje tajnosti podataka. Ovo pitanje je u direktnoj vezi sa oblasti industrijske bezbednosti, koja podrazumeva zaštitu podatka, što je obavezno za ona preduzeća sa kojima EU ima ugovor ili pregovara o zaključivanju ugovora. Ovo pitanje u Srbiji još uvek nije regulisano zakonskim propisom, što domaća preduzeća ograničava u aktivnostima na tržištu EU, ali predstavlja i ozbiljnu manjkavost u ostvarivanju usklađivanja sa pravom EU.

Opasnost od širenja oružja za masovno uništenje (*Weapons of Mass Destruction, WMD*) jedan je od bezbednosnih izazova koji konstatuje svaka strategija, pa i Strategija bezbednosti EU. Dodatno, Evropski savet je usvojio i Strategiju EU protiv širenja oružja za masovno uništenje, koja treba preventivno da deluje kako bi sprečila programe čiji je cilj razvoj, širenje i isporuka WMD. Ova Strategija promoviše sveobuhvatni pristup borbi protiv širenja svih vrsta naoružanja. To se odnosi i na domen kontrole izvoza robe dvostruke namene, borbe protiv krijumčarenja lakog i streljačkog naoružanja, biološkog ili hemijskog naoružanja. Strategija protiv širenja WMD zasnovana je na multilateralizmu, jer objedinjuje pravni okvir u konvencijama, ali i delovanju međunarodnih organizacija. Kada je o WMD reč, obaveza Srbije u odnosu na Strategiju EU u ovoj oblasti započela je zaključivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, jer je njegov član 3 predvideo ovakvu obavezu kao bitan element sporazuma (njeno nepoštovanje bilo bi osnova za suspenziju SSP). Takođe, Srbija je pristupila najznačajnijim međunarodnim konvencijama i organizacijama koje se bave pitanjima atomskog, hemijskog i biološkog naoružanja, a 2006. godine pristupila je i Inicijativi za borbu protiv proliferacije oružja za masovno uništenje. Ono što još uvek nedostaje i što je neophodno uskladiti u ovom domenu jeste uključivanje u međunarodne kontrolne režime: Vasenarski sporazum (*Wassenaar Arrangement*), Režim kontrole tehnologije projektila (*Missile Technology Control Regime – MTCR*), Grupu nuklearnih snabdevača (*Nuclear Suppliers Group*), kao i Konvenciju o hemijskom naoružanju (*Chemical Weapons Convention-CWC*).

Obaveze Srbije odnosiće se i na oblast atomske, hemijske i biološke bezbednosti, naročito u domenu prevencije, ranog otkrivanja i pripreme odgovora na potencijalne pretnje, pre svega terorističkih grupa. Takođe, kontrola hemijskog naoružanja predstavlja važnu obavezu, ali se ona ostvaruje radom i aktivnostima Organizacije za zabranu hemijskog naoružanja

(OPCW), čiji rad EU podržava u okviru svoje zajedničke akcije.¹⁰

Posebna pažnja posvećuje se borbi protiv nelegalnog prikupljanja i krijumčarenja lakog i streljačkog naoružanja. Ovo je dobar primer proaktivnog delovanja Srbije i prihvatanja obaveza već u ranim fazama integracije u EU. Naime, Srbija se, prema oceni Evropske komisije, pridržava najvažnijeg akta i mehanizma EU u ovoj oblasti Strategije EU za borbu protiv nezakonitog nagomilavanja i trgovine streljačkim i lakim naoružanjem i municijom. Naročito je važno primetiti da se Srbija pridržava kontrole proizvodnje i prometa oružja, ali i kontrole viškova zaliha i njihovog uništavanja (prevashodno uz pomoć međunarodnih organizacija i država partnera). Takođe, značajno je postojanje nacionalnog koordinacionog mehanizma za sprovođenje ove kontrole, koji čine predstavnici nadležnih institucija iz ove oblasti. Ono što u ovoj oblasti ostaje kao nezavršen posao jeste obeležavanje oružja prilikom uvoza, kako je to propisano Protokolom UN – razlog je kodifikacija u skladu sa NATO standardima, koja je u Srbiji usvojena tek nedavno.

Oblast odbrambene industrije i jačanje njene osnove od velikog su značaja i za Uniju i za njene članice, jer je to uslov i za jačanje Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU. Ne samo zato što je to još jedna od industrijskih grana koja donosi značajan profit, već što se i putem odbrambene industrije i inovacija u tehnologiji Unija može potvrditi i na globalnom tržištu i povećati svoj uticaj u svetu. Centralno telo koje treba da ojača ovaj segment i da uskladi aktivnosti članica jeste Evropska odbrambena agencija (*European Defence Agency, EDA*), čiji je cilj jačanje odbrambenih sposobnosti i promocija istraživanja i razvoja u oblasti odbrane i saradnje u domenu naoružanja.¹¹ Osnovni prioriteti EDA jesu otkrivanje i uklanjanje eksplozivnih naprava, medicinska podrška, obaveštavanje, osmatranje i izviđanje, helikopteri, sajber-odbrana, multinacionalna logistička podrška, razmena informacija, strateški i tehnički menadžment, goriva i energenti.

Kako su ovo prioriteti koji odgovaraju i namenskoj industriji i potrebama Vojske Srbije, uspostavljanje saradnje sa EDA predstavlja jedan od njenih značajnih prioriteta. Za uspostavljanje ove saradnje neophodno je zaključivanje tehničkog aranžmana, za šta je Upravni odbor EDA (koji čini 26 ministara odbrane članica EU, a predsedava mu Visoka predstavnik za CFSP) dao zeleno svetlo u martu 2012. godine. Zaključivanje ovog aranžmana staviće Srbiju u vrh partnera u oblasti israživanja i razvoja namenske industrije u regionu, ali i u Evropi, kao jedinu

¹⁰ EU Common Action 2007/185/CFSP.

¹¹ Council Joint Action 2004/551/CFSP, 12th July 2004.

u regionu Zapadnog Balkana, a, pored Norveške i Švajcarske, treću u Evropi sa ovakvim sporazumom. Ključne oblasti potencijalne saradnje između Srbije i EDA odnose se na istraživanje i razvoj tehnologija (u skladu sa Evropskom strategijom istraživanja i tehnologije u oblasti odbrane)¹², razvoj i nabavku naoružanja i vojne opreme, kao i razvoj Evropske odbrambene tehnološke i industrijske baze.

Konačno, kao vrhunac zajedničke aktivnosti, ali i dokaz operativnih sposobnosti, za svaku državu koja želi da postane članica Unije predviđeno je i uključivanje u operacije i misije upravljanja krizama, kao i učestvovanje u borbenim grupama Unije. Smatramo da ne samo što ovakva operativna aktivnost predstavlja dokaz preuzimanja standarda i mera koji postoje u EU, već je politička korist ovakvog angažovanja višestruka. Pravni osnov za ovakvo uključivanje Srbije postavljen je potpisivanjem Sporazuma o uspostavljanju okvira za učestvovanje Republike Srbije u operacijama EU za upravljanje krizama (tzv. Okvirni sporazum) i Sporazuma o bezbednosnim procedurama za razmenu i zaštitu tajnih podataka. Osnovu čini i unutrašnje pravo Srbije, koje dopušta slanje snaga odbrane u multinacionalne operacije.

Međutim, sam pravni osnov ne znači mnogo ukoliko ne postoji neopodna interoperabilnost sa oružanim snagama onih država koje u ovim operacijama učestvuju – mora postojati operativna i materijalna standardizacija, poznavanje stranih jezika i opštih procedura. EU ne definiše niti utvrđuje šta je to interoperabilnost za potrebe svojih operacija, već se vodi pravilima koja su definisana u okviru NATO-a. Zapravo, da bi zaista mogla ostvariti zahtev za u članjenje u EU, Srbija mora poštovati pravila iz partnerskog odnosa koji ima sa NATO. Realizovanjem partnerskih ciljeva u okviru Partnerstva za mir, deklarisanjem jedinica i razvojem programa Koncepta operativnih sposobnosti, moguće je operativno uključivanje u misije EU. Naglašavamo da je reč o veoma efikasnom i praktičnom pristupu, jer se kapaciteti ne dupliraju, već ojačavaju.

Takođe je važno primetiti da je EU danas sve više okrenuta upućivanju integrisanih vojno-civilnih misija, za šta u ovom momentu Srbija još uvek nema kapaciteta. Ono što može predstavljati naš veliki potencijal jeste prenošenje iskustava iz procesa reforme sektora bezbednosti i izgradnje institucija u postkonfliktnom društvu, koji su u Srbiji podržavani u okviru procesa evropske integracije, kao i uključivanjem u Partnerstvo za mir. To, zapravo, podrazumeva da u misije mogu biti upućivani i drugi sektori. Dakle, ne samo vojska i policija, već i pravosuđe, zdravstvo, školstvo, pa i poljoprivreda.

¹² <<http://www.eda.europa.eu/Strategies/ResearchandTechnology/22priorities>>

To, sa druge strane, zahteva da u Srbiji bude stvoren mehanizam koji bi takvo uključivanje omogućio. Ne manje značajan aspekt predstavlja i planiranje finansijskih troškova ovakvog uključivanja, jer u slučaju EU to podrazumeva doprinos država koje u operaciji učestvuju. Taj model u EU naziva se Atina-mehanizam. Njegova osnovna filozofija je da troškove snosi država učesnik (*cost lay where they fall*) srazmerno svom bruto nacionalnom dohotku. Treće države, odnosno one koje nisu članice Unije, mogu, odlukom Političko-bezbednosnog komiteta, biti oslobođene ovih troškova ukoliko ponude kapacitete za misije, koje u tom momentu ne mogu obezbediti države članice. Tako je obeležje značajnog doprinosa (*significant contribution*) dobilo upućivanje srpskog vojnog lekara u operaciju EUTM u Ugandi, čime se pokazuju i kapaciteti, ali i doprinos naporima koji su od značajnog interesa za Uniju i njene članice.

Zaključak - kako dalje u evropske bezbednosne integracije Srbije

Sama činjenica da na nivou EU postoji zajednička politika bezbednosti i odbrane potvrđuje da njene najvažnije članice počinju da razumeju određene zajedničke interese i da prema njima i deluju – shvataju svoja strateška opredeljenja, zarad njih reformišu svoje vojne strukture i imaju nameru da sa drugima sarađuju u vojnom smislu. Međutim, prava odbrambena zajednica može nastati samo u slučaju da EU uočava veliku opasnost za sve članice, zbog koje je neophodna kolektivna akcija i koja bi, u slučaju ne-reagovanja na opasnost, dovela do katastrofe. Zamenjena za takvu vrstu opasnosti na terenu Evrope jeste učestvovanje u misijama van prostora država članica EU, u kojima zajednički učestvuju profesionalci. Ovo učestvovanje konsoliduje kolektivne interese na način na koji to izjave zvaničnika nikada ne bi mogle da učine.

Sve ovo, naravno, treba imati na umu kada se govori o obavezama Srbije u daljem toku integracije, i to u oblasti odbrane i bezbednosti. Oblast koju ove obaveze pokrivaju veoma je složena, jer sadrži mnogo političkih obzira, od kojih je odnos Srbije, sa konceptom vojne neutralnosti, prema NATO veoma važan. Dobra početna osnova za dalje usklađivanje jeste procena Evropske komisije iz stava o statusu kandidata da te obaveze Srbija može postići u srednjem roku od početka pregovora (u žargonu EU, rok od tri do pet godina). Međutim, bez odgovora na napred postavljena pitanja, taj rok može biti nedostižan, jer pitanja bezbednosti nisu uslovljena samo približavanjem Uniji, već bezbednosnim okruženjem Srbije.

CENTAR ZA EVROATLANTSKE STUDIJE - CEAS

napredak, posvećenost, uticaj

O CENTRU ZA EVROATLANTSKE STUDIJE

Centar za evroatlantske studije – CEAS je nezavisna, ateistička, socijalno orijentisana, levo liberalna think-tank organizacija, osnovana 2007. godine u Beogradu. Svojim visokokvalitetnim istraživačkim radom CEAS kreira precizne analize u oblastima spoljne, bezbednosne i odbrambene politike Republike Srbije. Istovremeno, CEAS javno zagovara inovativne, primenljive preporuke i kreira praktične politike čiji su ciljevi:

- Jačanje socijalno orijentisane, levo liberalne demokratije u Srbiji;*
- Prihvatanje principa prvenstva individualnih nad kolektivnim pravima, ne zanemarujući prava koja pojedinci mogu da ostvare samo u zajednici sa drugima;
- Načelno razvijanje koncepta tranzicione pravde i uspostavljanje mehanizama za njeno sprovođenje u regionu Zapadnog Balkana, prenošenje pozitivnih iskustava, isticanje značaja mehanizama tranzicione pravde za uspešnu reformu sektora bezbednosti u postkonfliktnim i društvima u tranziciji ka demokratiji;
- Ubrzanje procesa evropskih integracija Srbije i jačanje njenih kapaciteta za suočavanje sa globalnim izazovima putem zajedničkih međunarodnih akcija;
- Jačanje saradnje sa NATO i zagovaranje atlantskih integracija Srbije;
- Jačanje principa sekularne države i promovisanje ateističkog pogleda na svet;
- Doprinos izgradnji i očuvanju otvorenijeg, bezbednijeg, prosperitetnijeg i kooperativnijeg međunarodnog poretka, zasnovanog na principima pametne globalizacije i ravnomernog održivog razvoja i međunarodne norme „odgovornost da se zaštiti“.

CEAS spomenute aktivnosti realizuje kroz različite projekte u okviru četiri stalna programa:

- Zagovaranje evroatlantskih integracija Srbije;
- Reforma sektora bezbednosti u Srbiji;
- Tranziciona pravda;
- Liberalizam, globalizacija, međunarodni odnosi i ljudska prava.

** Socijalni liberalizam tvrdi da društvo mora da štiti slobode i jednake šansi za sve građane i ohrabruje međusobne saradnje između državnih i tržišnih institucija kroz liberalni sistem. U procesu evolucije, slaže da su neka ograničenja postavljena ekonomskim poslovima potrebna, kao što su antimonopol-ski zakoni u borbi protiv ekonomskog monopola, regulatorna tela ili zakoni o minimalnim platama. Socijalni liberali smatraju da vlade mogu (ili moraju) da pružaju udobnost, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje iz prihoda koji proističu od poreza, kako bi se omogućila najbolja upotreba talenata stanovništva. Takođe, liberal-socijalizam se bori protiv ekstremnih oblika kapitalizma i komunizma. Zalaže se, isto tako, za umereniji antiklerikalizam i versku slobodu.*

CEAS je aktivan član koalicije za REKOM koja okuplja više od 1800 organizacija civilnog društva, pojedinaca/ki iz svih država nastalih raspadom bivše SFRJ. Među njima su i udruženja roditelja i porodica nestalih osoba, veterana, novinara, predstavnika manjinskih etničkih zajednica, organizacija za zaštitu ljudskih prava i sl. Koalicija za REKOM predlaže da vlade (ili države) osnuju REKOM, nezavisnu, međudržavnu Regionalnu komisiju za utvrđivanje činjenica o svim žrtvama ratnih zločina i drugih teških kršenja ljudskih prava počinjenih na teritoriji bivše SFRJ u periodu od 1991.-2001.

CEAS je tokom 2012. godine postao pridruženi član Asocijacije za otvoreno društvo – PASOS, međunarodne asocijacije ekspertske nevladinih organizacija (think-tanks) iz Evrope i Centralne Azije koja podržava izgradnju i funkcionisanje otvorenog društva, naročito u vezi sa pitanjima političke i ekonomske tranzicije, demokratizacije i ljudskih prava, otvaranja privrede i dobrog javnog upravljanja, održivog razvoja i međunarodne saradnje. PASOS ima 40 punopravnih i 10 pridruženih članova, među kojima je i prestižni European Council on Foreign Relations - ECFR, a od NVO iz Srbije još samo Beogradski centar za bezbednosnu politiku - BCBP.

Tokom iste godine, Centar za evroatlantske studije postao je i prva organizacija civilnog društva iz regiona jugoistočne Evrope primljena kao punopravni član Međunarodne koalicije za odgovornost da se zaštiti – ICRTOP. Koalicija okuplja nevladine organizacije iz svih delova sveta radi zajedničkog delovanja na jačanju normativnog konsenzusa oko doktrine odgovornosti da se zaštiti (Responsibility to Protect, skraćeno RtoP), u cilju boljeg razumevanja norme, pritiska na jačanju kapaciteta međunarodne zajednice da spreči ili zaustavi zločine genocida, ratne zločine, etničko čišćenje i zločine protiv čovečnosti i mobilizacije nevladinog sektora za zalaganje za akcije spasavanja ljudskih života u situacijama gde je primenjiva doktrina RtoP. Među istaknutim članovima Koalicije su i organizacije poput Human Rights Watch - HRW i International Crisis Group - ICG.

Tromesečnik NOVI VEK je deo projekta „Srbija i EU: šta nam je zajedničko u oblastima bezbednosti i odbrane i kako to maksimalno iskoristiti – javno zagovaranje nastavka reforme sektora bezbednosti u Srbiji kroz intenzivno korišćenje resursa procesa pridruživanja Srbije EU“, koji je podržao Fond za otvoreno društvo - Srbija.

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

Redakcija: Jelena Milić (glavna i odgovorna urednica), Jan Litavski, Tibor Moldvai (sekretar redakcije); Biljana Golić (lektura), Vanja Savić (prevod), Nebojša Tasić (prelom)

Adresa: Centar za evroatlantske studije – CEAS: Dr. Dragoslava Popovića 15, 11000 Beograd, Srbija
Tel/fax: +381 11 323 9579; office@ceas-serbia.org, www.ceas-serbia.org